

Obiectul probatiunii

A) Notiunea de obiect al probatiunii

Prin *obiect al probatiunii* se intelege ansamblul faptelor si imprejurarilor de fapt ce trebuie dovedite în vederea solutionarii cauzei penale.

In obiectul probatiunii se includ numai faptele si imprejurarile de fapt: normele juridice nu trebuie dovedite, întrucat se prezuma ca ele sunt cunoscute de catre organele judiciare si participanti la procesul penal. La aceasta regula, exista însa si unele exceptii (în cazul art. 6 C. pen., art. 520 C.proc.pen.). De exemplu, în aceste situatii, existenta si continutul unei norme de drept strain trebuie dovedite, deoarece nu se poate pretinde cunoasterea legilor straine. Cunoasterea obiectului probatiunii are deosebita importanta pentru solutionarea legala si temeinica a cauzelor penale. deoarece ne indica tot ce trebuie dovedit , fixand limitele cercetarii, pentru organele judiciare.

Obiectul probatiunii poate fi *generic* sau *abstract*, atunci cand exista categorii de fapte sau imprejurari de fapt ce trebuie dovedite în orice cauza penala si *concret*, atunci cand faptele sau Imprejurarile de fapt ce trebuie dovedite sunt specifice unor anumite cauze penale. *Obiectui generic al probatiunii* presupune cunoasterea și stabilirea, de catre organele judiciare, a urmatoarelor aspecte:

în primul rand, a existentei tuturor elementelor care alcatuiesc continutul juridic si constitutiv ai infractiunii (situatia premisa, elementele laturii obiective si subjective, eventualul mobil sau scop);

- imprejurarile care confirma sau înlatura caracterul penal al faptei ori eventualele cauze justificative ;
- eventualele cauze care înlatura raspundere penala;
- circumstantele care agraveaza sau atenuaza raspunderea penala a faptuitorului;
- urmarile infractiunii (cunoasterea acestora poate fi necesara pentru încadrarea juridica a faptei si pentru stabilirea cuantumului despa-gubirilor);
- date referitoare la parti (cunoasterea datelor ce caracterizeaza per-soana inculpatului - atitudinea sa dupa savarsirea faptei, antecedentele penale etc. - fiind un criteriu pentru individualizarea pedepsei);
- factorii care au determinat, înlesnit sau favorizat comiterea infractiunii.

Obiectul concret variaza în functie de specificul fiecărei infractiuni (de exemplu, în cazul infractiunii de bancruta frauduloasa, va trebui sa se faca dovada starii de incapacitate de plata; în cazul infractiunii de delapidare, va fi necesar sa se dovedeasca calitatea de gestionar sau administrator al subiectului activ).

Data fiind dinamica desfasurarii procesului penai, obiectul probatiunii poate fi modificat, prin restrangerea sau prin extinderea învinuirii²⁸¹, legea permitand dovedirea unor fapte si imprejurari si dupa pronuntarea unei hotarari definitive .

B) Faptele si imprejurarile care formeaza obiectul probatiunii

Faptele si Imprejurarile ce trebuie dovedite, în cursul procesului penal, se pot refera atatia *fondul cauzei* - învinuirea formulata împotriva unei persoane -, cat si la normala desfasurare a procesului.

Intre faptele care se refera la fondul cauzei se disting doua categorii: *faptele principale* si *faptele probatorii*:

- *faptele principale (res probandae)* reprezintă chiar obiectul procesului penal: existența sau inexistența infracțiunii; identificarea faptuitorului; dovedirea vinovăției sau nevinovăției faptuitorului; stabilirea răspunderii penale a acestuia.

Faptele principale, prin cantitatea și calitatea informațiilor pe care le furnizează pot conduce, singure, la rezolvarea cauzei penale.

- *faptele probatorii (res probantes)* sunt acelea prin intermediul cărora se pot stabili, pe cale indirectă, faptele principale. Prin informațiile pe care le conțin, faptele probatorii, numite și *probe indirecte* sau *indicii*, pot conduce, prin coroborare cu alte dovezi, directe sau indirecte, la constatarea existenței sau inexistenței infracțiunii (spre ex., existența unor relații conflictuale între autor și victimă, existența la locul faptei a unor obiecte aparținând inculpatului).

Faptele și împrejurările referitoare la normala desfășurare a procesului penal pot conduce la luarea unor măsuri de care depinde înfăptuirea justiției, în condiții de operativitate (spre exemplu, dispunerea măsurii preventive a reținerii sau arestării preventive, în condițiile art. 143 alin. 1; în cazul inculpatului reținut, care din cauza stării sănătății ori din cauza de forță majoră sau stare de necesitate, nu poate fi adus în fața judecătorului, propunerea de arestare va fi examinată în lipsa inculpatului, în prezența aparatorului, caruia i se da cuvântul pentru a formula concluzii - art. 1491 pet. 6; etc.).

a) Faptele similare, auxiliare și negative

Cu privire la aceste fapte, în literatura de specialitate, s-au exprimat opinii diferite referitor la includerea lor în obiectul probației. Unii autori au apreciat că faptele auxiliare, similare și negative pot forma obiect al probației, în măsura în care ele pot aduce informații de natură să clarifice unele aspecte ale cauzei penale. Alte opinii au fost în sensul că faptele similare pot constitui obiect principal al probației *dacă* fac parte din infracțiunea continuată sau de obicei, care face obiectul urmăririi sau al judecării, ori *dacă* au format obiectul unei condamnări definitive pentru a se aplica recidiva. Nu se poate însă trage o concluzie privitor la vinovăția inculpatului în săvârșirea infracțiunii urmărite, din împrejurarea că, anterior, în trecut, a comis o altă faptă similară (face excepție același mod de comitere a faptei - „modus operandi” - care poate constitui însă, numai un indiciu în cauză). *Faptele similare* sunt acelea săvârșite anterior de învinuit sau inculpat, care se aseamănă cu faptele care formează obiectul probației într-o anumită cauză, fără a se afla însă într-un raport de conexitate cu acestea (de ex., condamnarea anterioară a inculpatului pentru o faptă de aceeași natură nu poate constitui obiect al probației, dar este o circumstanță de care se va ține seama în momentul individualizării pedepsei). *Faptele auxiliare* constau din împrejurări care atestă exactitatea sau inexactitatea unor probe. Ele pot forma obiect al probației, atunci când servesc, implicit, la constatarea exactă a faptului principal (de exemplu, declarația unei persoane cu privire la sinceritatea depozitiei unui martor). *Faptele negative*, cu conținut *nedeterminat*, nu pot face obiectul probației (de exemplu, nu se poate proba că inculpatul nu a fost niciodată într-o anumită localitate). Când fapta negativă este determinată, proba poate fi făcută printr-un fapt pozitiv (de exemplu, se poate dovedi că inculpatul, într-o anumită zi, nu se afla în localitatea unde s-a săvârșit infracțiunea, dacă face dovada faptului că în acea zi se afla în alta localitate - alibiul).

b) Faptele si împrejurarile care nu pot forma obiectului probatiunii

In principiu, într-un proces penal, este admisibila orice proba concludenta si utila.

Aceasta regula cunoaste doua limitari: una legala si alta impusa de conceptiile noastre despre lume si societate²⁹¹. Astfel:

- în anumite situatii, dovedirea unor fapte sau împrejurari de fapt este interzisa expres prin lege. Potrivit art. 207 C. pen., în cazul infractiunilor de insulta si calomnie, proba veritatii celor afirmate sau imputate este admisibila, dar numai daca afirmatia sau imputarea a fost savarsita pentru apararea unui interes legitim (art. 304 alin. 4 C. pen.);
- nu pot fi dovedite faptele sau împrejurarile contrare concepiei stiintifice despre lume si societate sau normelor morale. Astfel, nu poate fi admisa dovada ca moartea unei persoane a fost provocata de stafii, fantome sau vraji.

c) Faptele si împrejurarile care nu trebuie dovedite

Exista unele fapte si împrejurari pe care legea ori cunostintele noastre despre lume si societate, le considera existente sau inexistente, nemaifiind necesara dovedirea lor

- prezumtiile legale absolute nu admit proba contrara. Astfel, conform art.

99 alin. 1 C. pen., minorul care nu a împlinit varsta de 14 ani nu raspunde penal, legea prezumand lipsa de discernamant a acestuia, astfel ca o expertiza medico-legala care sa ateste contrariul este inutila. Presumtiile legale relative, pot fi însa rasturnate prin proba contrarie. Astfel, prezenta lipsei de discernamant a minorilor între 14 si 16 ani poate fi înlaturata, pe baza unei expertize (art. 99 alin. 2 C. pen.).

- *faptele evidente* sunt cunostintele despre lumea înconjuratoare dobandite din experienta vietii si nu trebuie dovedite. De exemplu, nu va trebui dovedit ca la ora 24 este noapte, pentru a se retine circumstanta agravanta.

- *faptele notorii* sunt cele cunoscute de toata lumea sau de un cerc larg de persoane.

Notorietatea poate fi generala sau locala. Astfel, este de notorietate generala faptul ca, atunci cand din probe rezulta ca în noaptea savarsirii furtului afara era lumina, înseamna ca infractiunea de furt a fost comisa în timpul zilei.

Un fapt cunoscut de locuitorii unui oras este însa de notorietate locala (de exemplu, faptul ca o strada este aglomerata în timpul zilei).

Caracterul notoriu al unui fapt este stabilit de organul judiciar, în functie de împrejurarea careia i se confera relevanta informativa si de gradul de instructie al subiectului fata de care se apreciaza notorietatea;

- *faptele necontestate* sunt împrejurarile cu privire la existenta carora partile sunt de acord. Cu toate acestea, daca aceste fapte sunt esentiale în solutionarea cauzei ele trebuie dovedite de organele judiciare.

C) Cerintele probelor

Pe-tru a servi la aflarea adevarului într-o cauza penala, probele trebuie sa întruneasca anumite cerinte: sa fie admise de lege (admisibilitatea), sa aiba legatura cu solutionarea procesului (pertinenta), sa aiba un rol hotarator în solutionarea cauzei (concludenta) si sa fie necesara administrarea lor (utilitatea).

1. *Admisibilitatea probei* este însusirea probei de a putea fi *admisa*

spre a contribui la aflarea adevarului. Codul de procedura penala nu prevede aceasta conditie a probei, însa contine reglementari exprese în care numai anumite probe sunt admise de lege pentru dovedirea unor infractiuni. De exemplu, art. 304 alin. 4 C. pen. prevede ca proba adulterului se poate face numai prin procesul-verbal de constatare a infractiunii flagrante sau prin scrisori care emana de la sotul vinovat; potrivit art. 207 C. pen., proba veritatii. in cazul infractiunilor de insulta si calomnie, este conditionata de apararea unui interes legitim.

2. *Pertinenta probelor* - sunt *pertinente* probele care conduc la constatarea unor fapte si împrejurari care au legatura cu obiectul probatiunii. Nu orice proba pertinenta contribuie la solutionarea unei cauze penale, ci numai acelea concludente.

3. *Conciudenta probelor* - probele sunt *concludente* atunci cand servesc la dovedirea unor fapte si împrejurari de care depinde justa solutionare a cauzei.

Cu alte cuvinte, o proba este conciudenta atunci cand serveste la constatarea unor fapte sau împrejurari care fac parte din obiectul probatiunii.

Probele concludente sunt si pertinente, dar nu toate probele pertinente sunt si concludente. Conciudenta unei probe se apreciaza de catre organele judiciare în momentul admiterii sau respingerii probei - înainte de a dispune administrarea ei - si nu în raport de rezultatul obtinut dupa administrarea ei. Potrivit art. 67 C.proc.pen., în cursul procesului penal, partile pot propune probe si cere administrarea lor, iar cererea pentru administrarea unei probe nu poate fi respinsa daca proba este conciudenta si utila.

4. *Utilitatea probelor* ~ probele sunt *utile* atunci cand au calitatea de a lamuri anumite fapte si împrejurari care nu au fost stabilite prin alte probe.

Sunt utile si trebuie deci administrate numai probele concludente, ceea ce înseamna ca o proba utila este si o proba concludenta. Nu orice proba conciudenta este însa si utila (o proba conciudenta, dar care a fost deja administrate, este inutila).

D) Clasificarea probelor

In procesul penal, criteriile în functie de care sunt clasificate probele sunt: *functia procesuala* pentru care intervin; *izvorul* din care provin; *legatura lor cu obiectul probatiunii*.

1. *Dupa functia procesuala*, probele pot fi *in sprijinul invinuirii* sau *in sprijinul apararii*:

- *probele in acuzare* sunt cele care servesc la dovedirea vinovatiei faptuitorului si la existenta circumstantelor agravante;

- *probele in aparare* tind sa dovedeasca nevinovatia faptuitorului sau existenta unor circumstante atenuante. in legatura cu aceasta diviziune a probelor s-au exprimat mai multe critici în literatura de specialitate, aratandu-se ca nu poate fi acceptata, deoarece între cele doua grupe de probe nu exista substantial o demarcatie neta. Astfel, o proba propusa si administrate în aparare, poate fi folosita, în cele din urma, prin coroborare cu alte probe, în sprijinul învinuirii.

Clasificarea prezinta însa un interes practic, sub aspectul sarcinii probei si a ordinii administrarii. Distinctia între probele în acuzare (proapse de procuror si de partea vatamata) si probele în aparare (proapse de inculpat si aparatorul sau, în practica) rezulta expres si din dispozitiile Cod Pen.

2. *Dupa izvoarele (sursa) lor*, probele pot fi *immediate* si *mediate*:

- *probele imediate* sunt acele elemente de fapt obtinute de organele judiciare dintr-o sursa directa, mijlocita („prima sursa”), cum ar fi relatarile unui martor ocular; continutul unui nscris original; rezultatul examinarii directe a mijloacelor materiale de proba etc.; *probele mediate* (secundare, mijlocite) sunt probele care provin dintr-o sursa mai îndepartata, cum ar fi: relatarile unui martor despre împrejurari pe care le-a auzit de la o alta persoana. În practica, evident ca este de preferat sa se obtina probe imediate, deoarece cu cat intervin mai multe verigi fata de prima sursa, cu atat este mai putina siguranta cu privire la exactitatea probei. Unii autori au formulat chiar regula, potrivit careia gradul de veracitate si de concludenta a probelor mediate este invers proportional cu departarea lor de obiectul probatiunii; cu cat aceasta departare este mai mare, cu atat mai mica este concludenta probei. In acest scop, organele judiciare trebuie sa verifice sursele probelor mediate, cu deosebita minuziozitate, pentru ca faptele si împrejurarile dovedite si stabilite prin intermediul acestora sa contribuie la aflarea adevarului.

3. *Dupa legatura lor cu obiectul probatiunii*, probele se impart in *probe directe* si *probe indirecte*:

- *probele indirecte* sunt cele care dovedesc, in mod nemijlocit, vinovatia sau nevinovatia învinutului sau inculpatului. Astfel de

- probe sunt: relatarile martorilor oculari, prinderea în flagrant delict;

- *probele indirecte* sunt cele care nu dovedesc nemijlocit existenta sau inexistenta faptei, vinovatia ori nevinovatia faptuitorului, dar care, prin *coroborare* cu alte probe, pot conduce la concluzii privitor la existenta sau inexistenta faptului principal³¹⁰.

Constituie probe indirecte: relatiile conflictuale dintre inculpat si victima; gasirea la locul savarsirii infractiunii a unui obiect apartinand inculpatului etc.

In practica noastra judiciara, probatoriul este format atat din probe directe, cat si indirecte. In principiu, s-a exprimat opinia ca o singura proba directa, este suficienta pentru dovedirea existentei sau inexistentei faptei ori a vinovatiei sau nevinovatiei. In ceea ce ne priveste, consideram ca nu poate fi corect un asemenea raspuns. Dovedirea existentei sau inexistentei faptei, a vinovatiei sau nevinovatiei trebuie sa fie certa si nu suficienta. Or, pentru a se ajunge la o dovedire certa, organele judiciare trebuie sa manifeste rol activ si sa administreze toate probele necesare pna la aflarea certa a adevarului. Problema se complica în cazul probatiunii prin probe indirecte. O singura proba indirecta nu va fi niciodata suficienta pentru stabilirea faptului principal. Este necesar un ansamblu de probe indirecte, care sa conduca în mod cert, prin coroborarea lor, la aceeasi unica concluzie (cu excluderea oricarei alte posibilitati)

Dupa administrarea, verificarea si evaluarea mai multor probe indirecte, judecatorul trebuie sa ajunga la o singura concluzie (unica care se poate desprinde) care sa reiasa din înlantuirea logica a acestora³.

In opinia noastra, solutia unei cauze penale trebuie sa fie, întotdeauna, unicul rezultat impus de probele obtinute legal, administrate cu stricta respectare a legii, interpretate si apreciate temeinic si corect de catre instanta, si care confera certitudinea adevarului privitor la toate aspectele obiectului probatiunii.

E) Procedura probatiunii

1, *Sarcina probatiunii (onus probandi)* este obligatia procesuala ce revine unui participant in procesul penal de a dovedi împrejurarile care formeaza obiectul probatiunii. Aceasta obligatie revine, in principal, celui care afirma (actori incunbit probatio), adica, in procesul penal, subiectilor procesuali care exercita actiunea penala. Astfel, art. 65 alin. 1 C.proc.pen. prevede ca sarcina administrarii probelor revine organului de urmarire penala si instantei de judecata. In cazul in care s-au strans probe despre existenta faptei si a vinovatiei, invinuitul sau inculpatul are dreptul sa probeze netemeinicia lor (cel ce invoca o alta împrejurare, este obligat la randul lui, sa o dovedeasca - „reus in excipiendo fit actor”), in lipsa probelor de vinovatie, invinuitul sau inculpatul nu este obligat sa probeze nevinovatia sa (art. 66 alin. 1 C.proc.pen.).

Invinuitului sau inculpatului, precum si celorlalte parti le revine dreptul (nu sarcina) de a dovedi imprejurarile pe care le invoca. In acest sens, art.67 alin. 1 C.proc.pen. prevede ca, in cursul procesului penal, partile pot propune probe si cere administrarea lor.

In realizarea obligatiei privind administrarea tuturor probelor necesare intr-o cauza, organelle judiciare trebuie sprijinite de catre persoanele care cunosc probe sau detin mijloace de proba. In acest sens, art. 65 alin. 2 C.proc.pen. instituie *obligatia* ca, la cererea organului de urmarire penala ori a instantei de judecata, orice persoana care cunoaste vreo proba sau detine vreun mijloc de proba, sa le aduca la cunostinta sau sa le infatiseze.

2. *Procedura administrarii probelor* consta din *descoperirea* probelor (investigatii proprii ale organelor de urmarire penala, propuneri de proba din partea partilor) *dispunerea* efectuarii lor, care creeaza obligatia *administrarii* lor prin procedeele probatorii³¹⁶. Codul nostru de procedure penala a prevazut, in mod expres si limitativ, mijloacele de proba (in art. 64) si a reglementat procedura de administrare a fiecarui mijloc de proba, stabilind procedeele si conditiile in care poate fi folosit.

In faza de urmarire penala, organele de urmarire penala (procurorul si organele de cercetare penala) au sarcina de a descoperi si strange probele care trebuie administrate. In acest scop, organele de urmarire penala se pot folosi de informatiile pe care le contin mijloacele prin care au fost sesizate (plangerea, aenuntul), pot efectua cercetari la fata locului, pot chema si asculta martori, pot – scune efectuarea de expertize etc.

Obligatia de descoperire si strangere a probelor se realizeaza, insa, si prin posibilitatea acordata invinuitului sau inculpatului si celorlalte parti, de a *propune* probe si a cere administrarea lor. In acest sens, cu ocazia ascultarii invinuitului sau inculpatului si a celorlalte parti, organul de urmarire penala

intreaba pe :ai GJ privire la probele pe care intelege sa le propuna (art. 72 C.pr.pen.).

Daca probele propuse sunt concludente si utile, organul de urmarire va dispune admiterea si administrarea .

In cursul *judecatii*, administrarea probelor se face de catre instanta de judecata, in prezenta procurorului, a partilor si aparatorilor, in conditii de oralitate, publicitate, nemijlocire si contradictorialitate. Cu respectarea principiilor mai sus-mentionate, instanta are obligatia sa verifice toate probele stranse in cursul urmaririi penale, care au constituit temei pentru trimiterea in judecat si, in virtutea rolului ei activ, sa dispuna, *din oficiu*, sau la cerere, administrarea oricaror alte probe noi, necesare aflarii adevarului. Legea prevede posibilitatea, pentru procuror si parti, de a *propune probe* noi, atat inainte de inceperea cercetarii judecatoresti, cat si in cursul desfasurarii acesteia (art. 320, 331, 339 C.pr.pen.), pana in momentul epuizarii probatiunii.

Trebuie facuta precizarea ca momentul epuizarii probatiunii este numai acel moment în care au fost administrate toate probele necesare aflării adevărului, și s-a ajuns la o concluzie certa cu privire la toate aspectele care interesează obiectul probatiunii. Instanța va dispune, prin *încheiere*, administrarea tuturor probelor, dacă sunt concludente, utile și necesare lamuririi cauzei sub toate aspectele.

Spre deosebire de faza de urmărire penală, în care descoperirea și strângerea probelor sunt guvernate de regulile specifice acestei faze, care este secretă³¹⁸, administrarea probelor în faza de judecată se face public, oral, nemijlocit și contradictoriu.